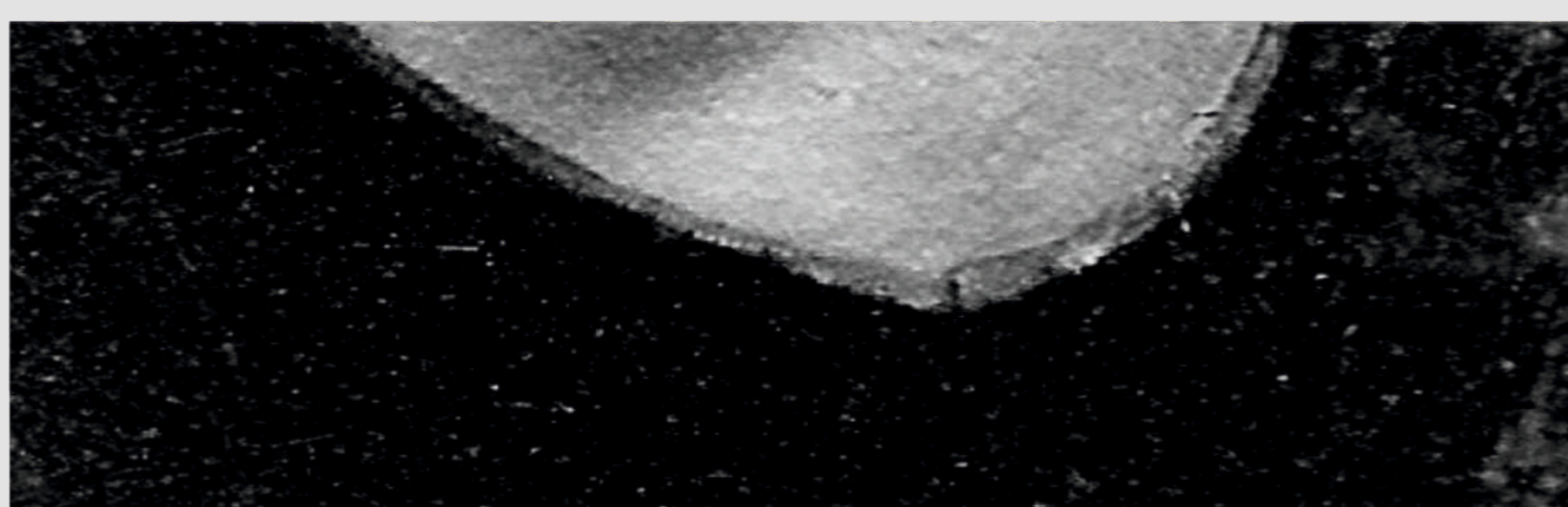
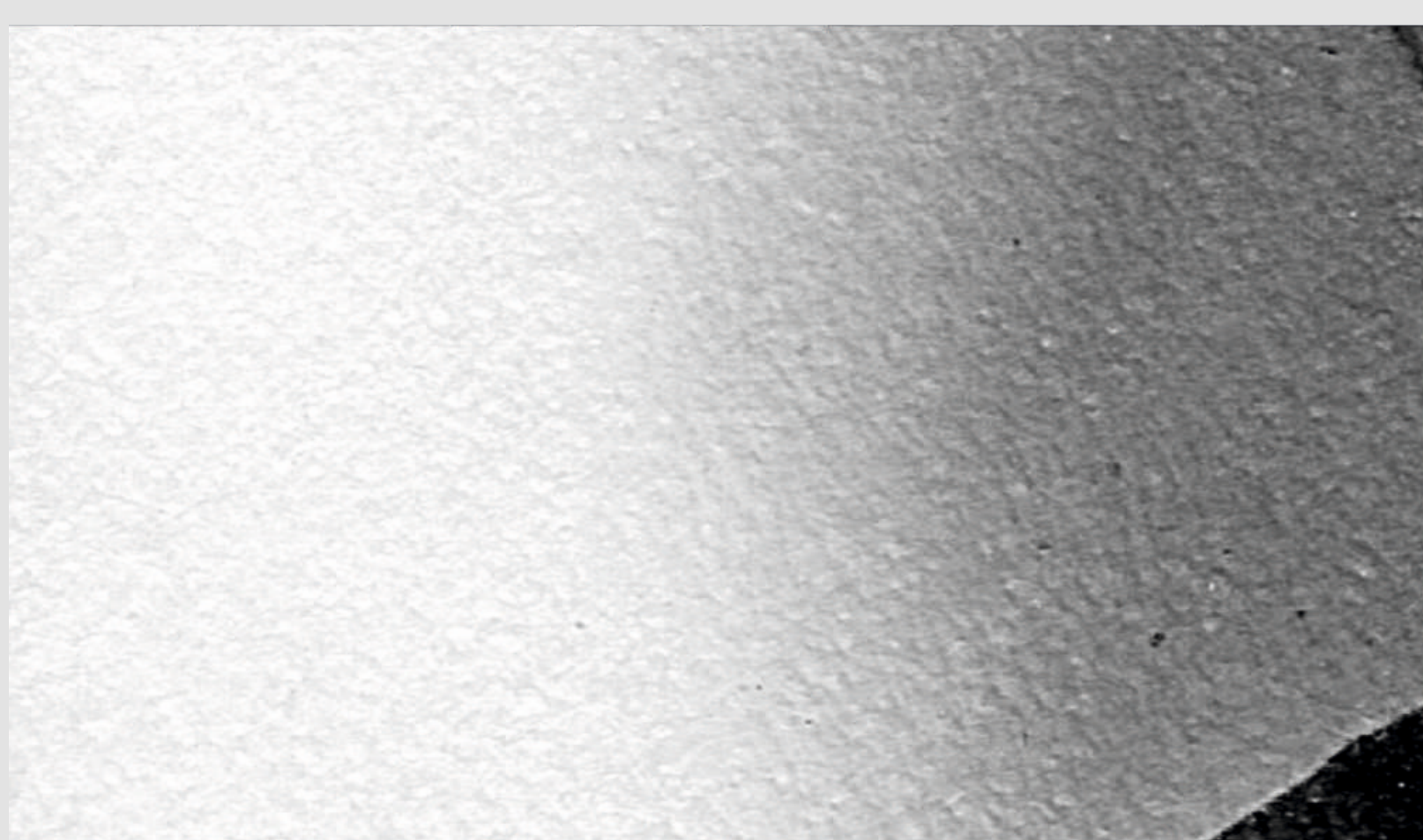
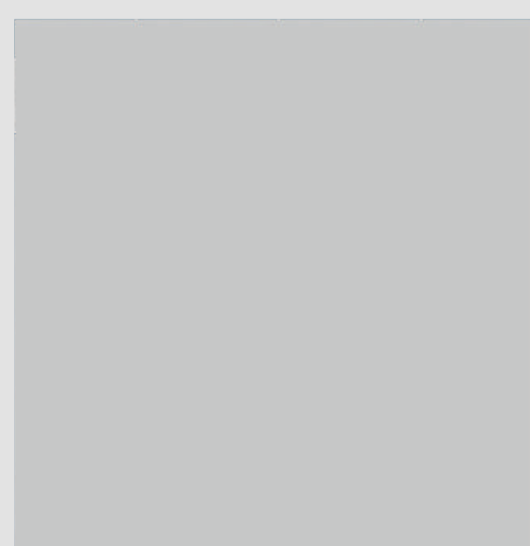
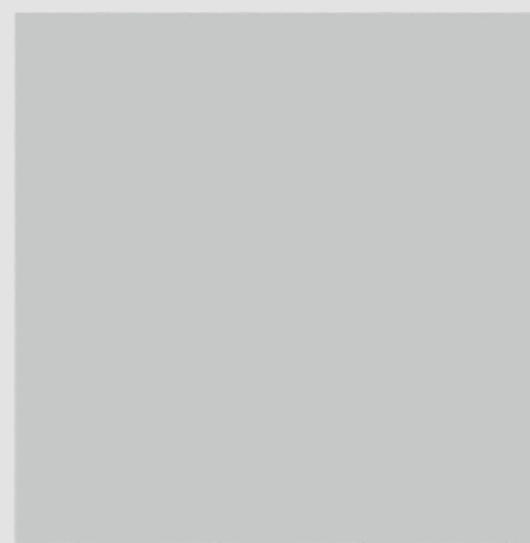
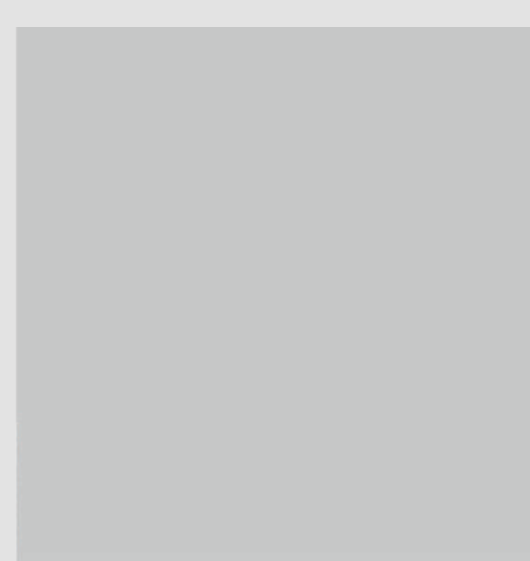
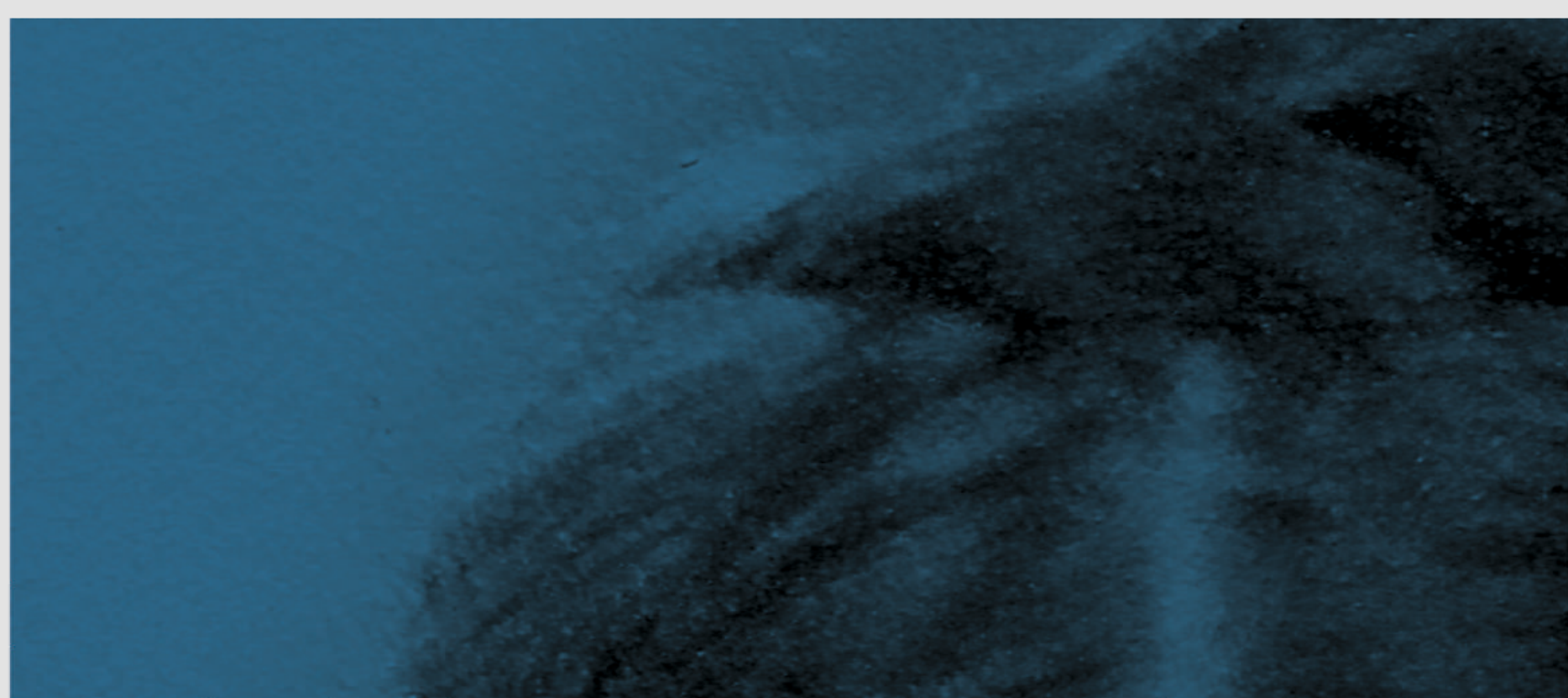
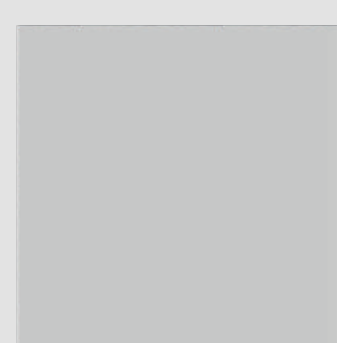
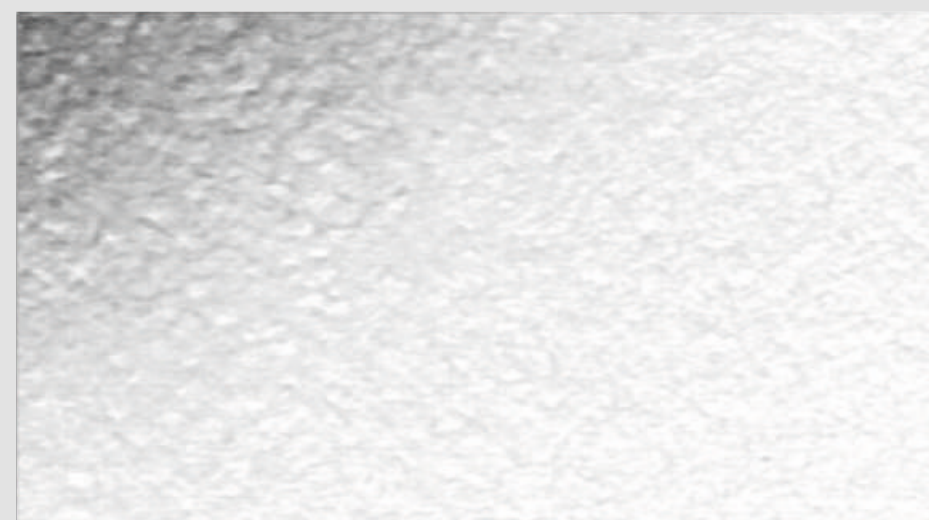

Irena Sendlerowa

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

**BIOGRAFIE
WYSTAWY
ELEMENTARNE**

Cicha bohaterka

Wychowana w duchu szacunku i tolerancji, od najmłodszych lat sprzeciwiała się przejawom antysemityzmu. Społeczniczka i niestrudzona strażniczka ludzkiej godności, w okresie II wojny światowej ratowała żydowskie dzieci, przyczyniając się do ocalenia co najmniej kilkuset osób. Sprawiedliwa wśród Narodów Świata, dla której od rozgłosu i zaszczytów ważniejsze było czynienie dobra. O tym nieustannie przypominała i tej prawdzie pozostała wierna do końca. Irena Sendlerowa - Matka dzieci Holocaustu, dobra wróżka - podając rękę tonącemu, pozostaje symbolem człowieczeństwa i heroizmu Polaków wobec Żydów.

← Irena Sendlerowa w biurze Opieki Społecznej przy ul. Bagatela 10 w Warszawie, 10 lipca 1949 r.

📷 Archiwum Janiny Zgrzebskiej/East News

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dom rodzinny

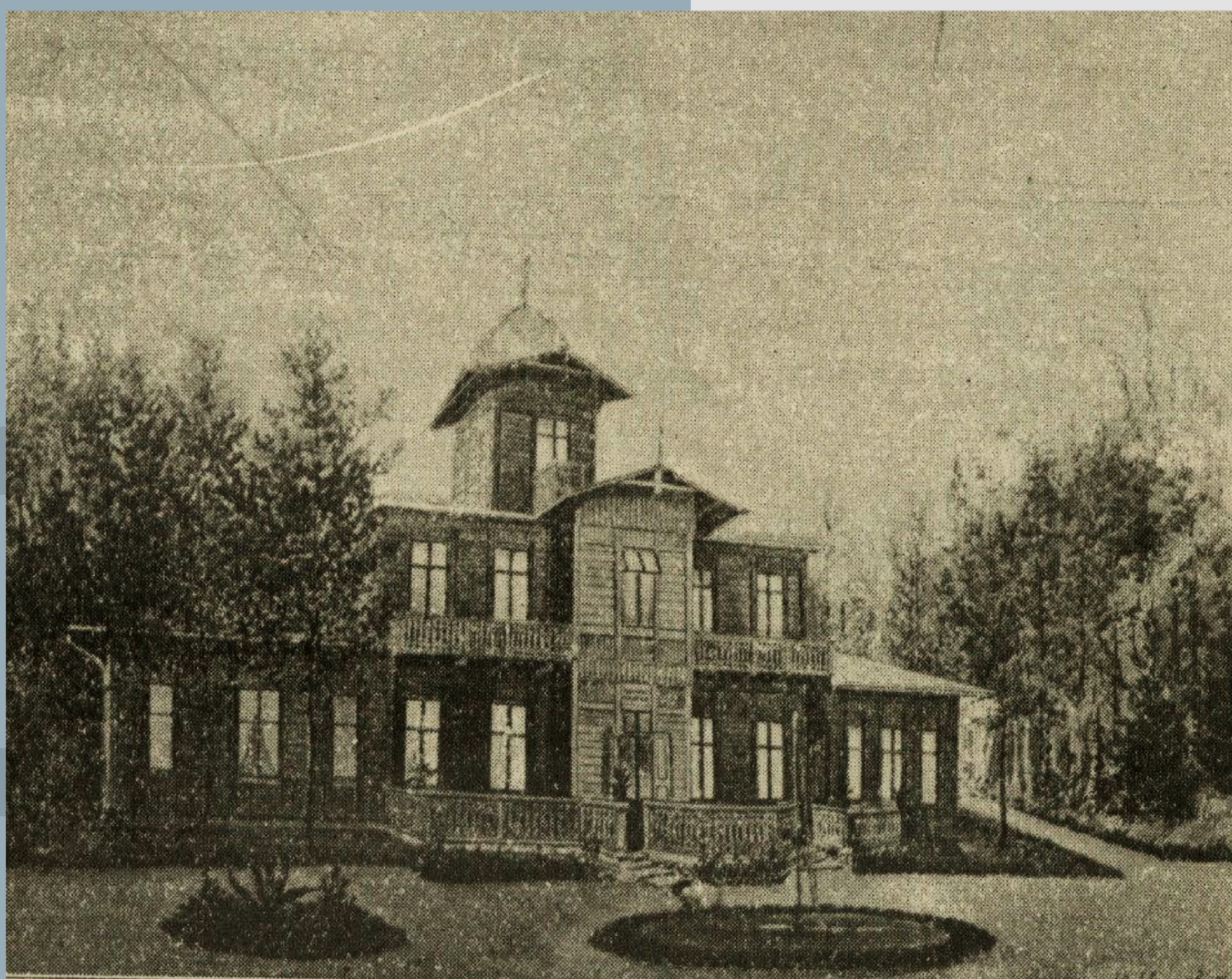
Irena Stanisława Sendler z d. Krzyżanowska przyszła na świat 15 lutego 1910 r. w Warszawie w patriotycznej rodzinie. Problemy zdrowotne dwuletniej córki skłoniły jej rodziców do zmiany miejsca zamieszkania i przeprowadzki do Otwocka. Ojciec Ireny pracował jako lekarz i pomimo trudnej sytuacji finansowej własnej rodziny, leczył bezpłatnie ubogich, bez względu na ich pochodzenie, czy religię. Zmarł w wyniku zakażenia tyfusem plamistym.

Do dziś pamiętam wiele rzeczy z tamtego okresu, bo były to najwspanialsze lata mojego dzieciństwa.

Fragment z notatek Ireny Sendlerowej, w: A. Mieszkowska, *Historia Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2018, s. 63.

→ Janina Grzybowska i Stanisław Krzyżanowski - rodzice Ireny - fotografia z okresu narzeczeństwa. Warszawa, 1903 r.
Ojciec Ireny był lekarzem społecznikiem o poglądach lewicowych. Rozbudził w córce wrażliwość na krzywdę innych, skłonność bezinteresownej pomocy i zainteresowanie polityką.

📷 Domena publiczna

← Budynek sanatorium dr. Józefa Geislera w Otwocku, w którym asystentem był Stanisław Krzyżanowski.

Przewodnik po Otwocku i jego okolicach na rok 1906, Warszawa 1906, s. 19.

📷 POLONA

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Lata dwudzieste, lata trzydzieste

Od pierwszych dni mojej pracy byłam zachwycona wspaniałą atmosferą życzliwości, tolerancji, miłości do każdego człowieka, rozpowszechnianiem na cały świat idei dobra i sprawiedliwości społecznej. Tą atmosferą zachłysnęłam się całkowicie (...) Pochłonęło mnie wszystko. Poczułam, że znalazłam się w innym świecie. Świecie, który był mi bliski dzięki wychowaniu przez moich rodziców.

Fragment wspomnień Ireny Sendlerowej na temat podjętej przez nią pracy w Sekcji Pomocy Matce i Dziecku w: A. Mieszkowska, *Historia Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2018, s. 69-71.

W 1920 r. Irena zamieszkała z matką i dziadkiem w Piotrkowie Trybunalskim. Była uczennicą gimnazjum Heleny Trzcińskiej, należała do harcerstwa. W 1927 r. rozpoczęła na Uniwersytecie Warszawskim studia prawnicze, które zamieniła na polonistykę. Została zawieszona w prawach studenta za sprzeciw wobec stosowania, dyskryminującego Żydów, getta ławkowego. W 1931 r. wyszła za mąż za Mieczysława Sendlera. Od 1932 r. pracowała w Sekcji Opieki nad Matką i Dzieckiem Obywatelskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Warszawie związanej z Wolną Wszechnicą Polską, następnie w Wydziale Opieki Społecznej Zarządu Miasta Warszawy. Sympatyzowała z Polską Partią Socjalistyczną.

↑ Irena Krzyżanowska (stoi w drugim rzędzie, szósta od lewej) z innymi uczennicami i nauczycielkami Gimnazjum Heleny Trzcińskiej w Piotrkowie Trybunalskim, połowa lat dwudziestych XX w.
▣ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim

→ Irena Sendlerowa (stoi druga z lewej) wśród pracowników Sekcji Pomocy Matce i Dziecku, 1935 r. W zakresie obowiązków Sendlerowej znalazła się m.in. pomoc prawna i materialna samotnym matkom i nieślubnym dzieciom.
▣ A. Mieszkowska, *Historia Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2018, s. 70

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Z pomocą

Po agresji Niemiec na Polskę Sendlerowa nadal pełniła obowiązki w miejskim Wydziale Opieki oraz zaangażowała się w działalność konspiracyjną w PPS. W jej ramach pomagała m.in. młodzieży zagrożonej wywózką na roboty przymusowe do Niemiec, dokarmiała polskich jeńców w szpitalach, dostarczała pieniądze wykładowcom akademickim. Pomimo niemieckich restrykcji, pomagała również Żydom. Po utworzeniu warszawskiego getta, pod pozorem kontroli sanitarnych, dostarczała z koleżankami, w tym Jadwigą Deneką i Ireną Schultz: żywność, odzież i lekarstwa, fałszowała dokumenty.

↑ W warszawskim getcie przebywało w 1941 r. 85 tys. dzieci żydowskich. Najmłodsi byli pierwszymi ofiarami głodu i chorób.

▣ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN)

↑ Jadwiga Piotrowska była jedną z najbliższych współpracowniczek Sendlerowej. W swoim domu prowadziła pogotowie opiekuńcze dla żydowskich dzieci, które następnie trafiały m.in. do sierocińców klasztornych. Na fotografii z córką Hanną.

▣ A. Bikont, *Irena Sendlerowa w ukryciu*, Wołowiec 2017, s. 159

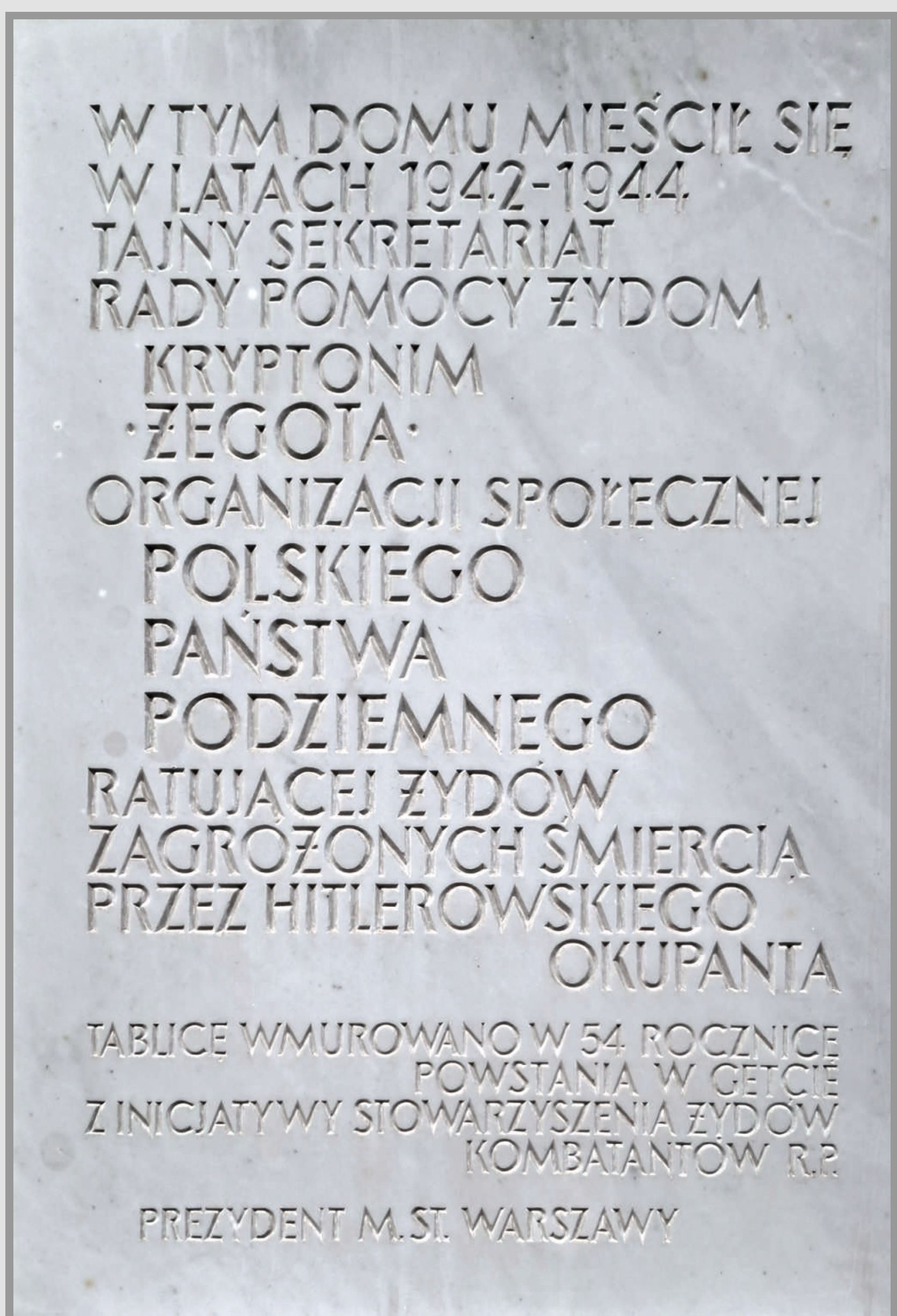
↑ Most nad ul. Chłodną łączący dwie części warszawskiego getta, największego spośród utworzonych przez Niemców na ziemiach okupowanych, w którym stłoczonych było nawet 450 tys. osób, luty 1942.

▣ Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Siostra Jolanta

↑ Tablica pamiątkowa przy ul. Żurawiej 24 w Warszawie, w miejscu, w którym mieścił się tajny sekretariat „Żegoty” ratującej od zagłady Żydów, powołanej 4 grudnia 1942 r. W tym samym roku Niemcy rozpoczęli w Generalnym Gubernatorstwie masową eksterminację Żydów w obozach zagłady.

📷 Fot. Ilona Religa-Gola

← Wychowanki w sierocińcu Sióstr Franciszkanek, archiwum rodzinne Katarzyny Meloch.

📷 Polscy Sprawiedliwi
<https://sprawiedliwi.org.pl/>
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

↑ Kopia srebrnej łyżeczki, z którą Elżbieta Ficowska jako niemowlę została wywieziona z getta w Warszawie w drewnianej skrzynce. Po latach mówiła, że miała trzy matki, w tym Sendlerową, która ją ocaliła.

📷 Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

***Nieważna jest rasa, narodowość, religia.
Tylko to, jakim ktoś jest człowiekiem.
Dobrym lub złym.***

Irena Sendlerowa, w: A.
Mieszkowska, *Historia Ireny Sendlerowej*,
Warszawa 2018, s. 323.

↑ Zdjęcie portretowe Ireny Sendlerowej,
lata czterdzieste XX wieku.
▣ Archiwum Janiny Zgrzebskiej/East News

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Ocalenie

**Nastały smutne listopadowe dni.
A ty mi się śnisz, że jesteś ze mną.**

Treść grypsu Janiny Krzyżanowskiej do uwięzionej na Pawiaku córki, 1943 r.
w: A. Mieszkowska, *Dzieci Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2009, s. 344.

Sendlerowa
Irena
ur. 15.II.1910 Warszawa c. staniowa i janczy.
arrest. 18.X.1943 za działalność w Radzie Pomocy
Żydom.
13.XI.43 zabrana na Smoleńskie wraz z dużą grupą
wziętą i więzioną. Przy sprawdzaniu nazwisk
zabrała się jako q-c i wyprzedziła na 100 Smoleńskie
i Al. Mysłowickich, powiedziała jestes zolna Gedy
upominata się o dokumenty kopuła się i powie-
rać. Plac na Rozdrożu 3-22
tel. 28-19-43

dziat: ty parsywa bandytko, i di'.
Było to wolontariat spowodowane ze duse
prezyskie przez "Zegota". Chcieli o to, ze miata
dusę kartofelską zamykaną przez żydowskie,
kt. Zegota udrękała pomocy.
W 1966 r. odznaczona "Medalem Sprawiedliwych",
przez YAD VASHEM w Jerozolimie jako jedna
z 12 odznaczonych.
Na parę dni przed 13.XI udało się zebrać z celi
Barbarę Bretnich i Helenę Pecherz na wesołość.
Zm. 12 maja 2008 r. w Warszawie. Pochowana
wskazywała na wawerskich Powozkach.
1910-2008 "Kochanku, Biedotyń Uciek do Warsz. i O. Poprawiasz".
m. 5 (208) maj 2008 r.

↑ Karta ewidencyjna dotycząca
Ireny Sendlerowej, więźniarki Pawiaka.
📍 Muzeum Więzienia Pawiak – oddział
Muzeum Niepodległości w Warszawie

↑ Dom Wychowawczy im. ks. Gabriela Boduena przy ul. Nowogrodzkiej 75
w Warszawie, w którym w okresie II wojny światowej udzielono schronienia
żydowskim dzieciom, 1936 r.
📍 NAC

W październiku 1943 r. na skutek donosu „Jolanta” została aresztowana przez gestapo i osadzona w więzieniu na Pawiaku. Od śmierci uchroniła ją „Żegota”, przekupując gestapowca za pomocą łapówki. Akcję pomocową kontynuowała pod nazwiskiem Klara Dąbrowska. Wiedzę zdobytą na kursie dla pielęgniarek wykorzystała podczas Powstania Warszawskiego pracując w punkcie sanitarnym, z czasem przekształconym w szpital.

↑ Irena Sendlerowa
jako sanitariuszka, 1944 r.
📍 Domena publiczna

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Losy powojenne

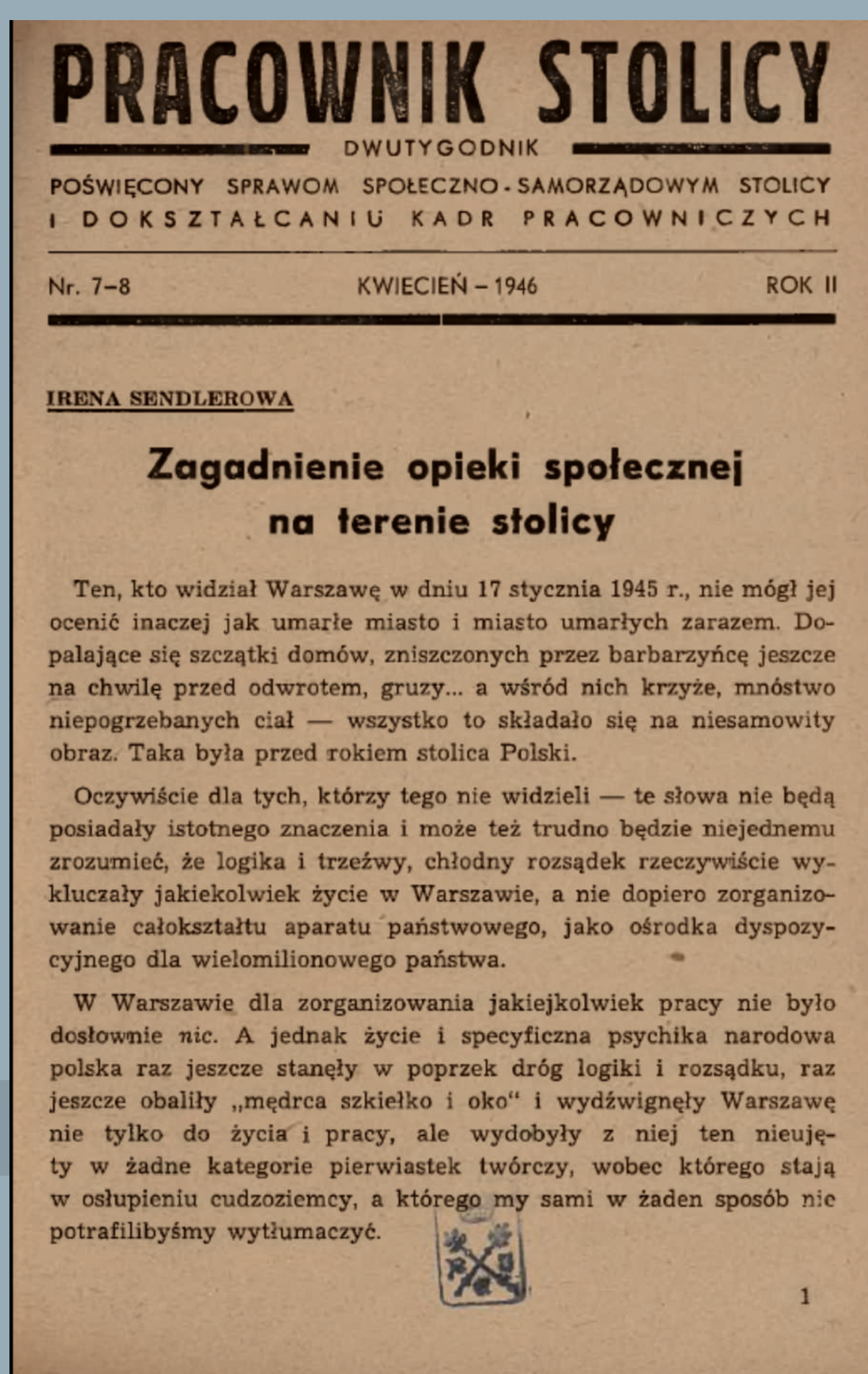
O swojej wojennej działalności Sendlerowa milczała przez 20 lat. W tym czasie prowadziła aktywne życie zawodowe i społeczne. Pracowała m.in. w Wydziale Opieki Społecznej, szkołach medycznych i Ministerstwie Zdrowia.

W 1947 r. wyszła ponownie za mąż i urodziła troje dzieci. W tym samym roku wstąpiła do Polskiej Partii Robotniczej. Problemy zdrowotne oraz sytuacja polityczna zakończyły jej aktywność w partii w 1968 r. Na emeryturze, do 1984 r. pracowała w bibliotece szkolnej.

↑ Irena z drugim mężem, Stefanem Zgrzembskim (właśc. Adamem Celnikiem) i córką Janiną w Radości, latem 1948 r. Małżeństwo przetrwało dziesięć lat, w 1961 r. Irena ponownie została żoną Mieczysława Sendlera.

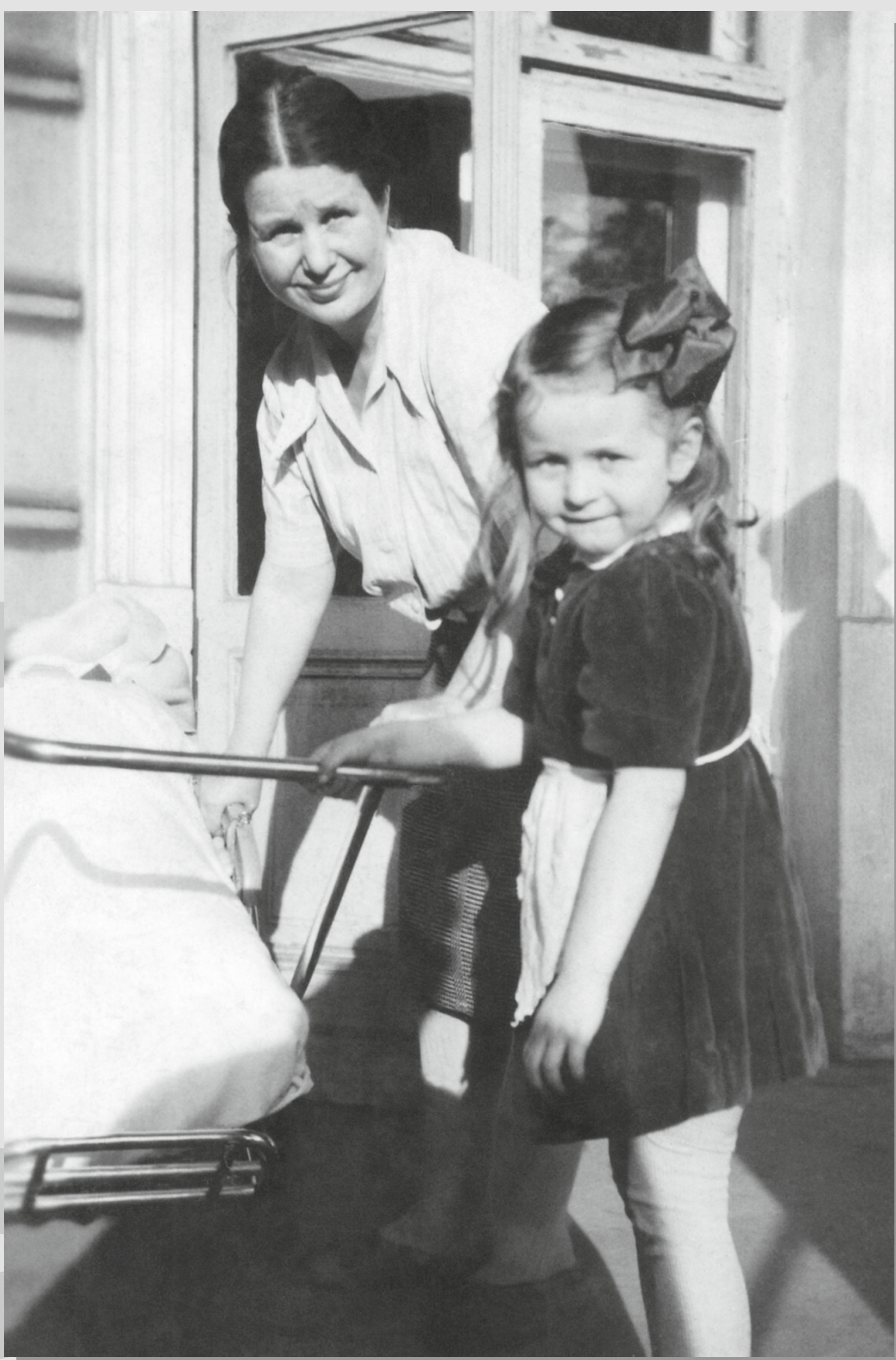
📷 Archiwum Janiny Zgrzembskiej/East News

↑ Fragment artykułu prasowego autorstwa Ireny Sendlerowej.

„Pracownik Stolicy: dwutygodnik poświęcony sprawom społeczno-samorządowym stolicy i dokształcaniu kadr pracowniczych”, 1946, nr 7-8.

📷 Biblioteka Jagiellońska

↑ Irena Sendlerowa z dziećmi Janiną i Adamem. Córka Janina urodziła się w 1947 r., dwa lata później przyszedł na świat syn Andrzej, który zmarł po kilkunastu dniach. Najmłodszy Adam urodził się w 1951 r.

📷 Archiwum Janiny Zgrzembskiej/East News

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Sprawiedliwa

↑ Medal „Sprawiedliwa wśród Narodów Świata” Ireny Sendlerowej nr. inw. MHZP-B388/1-2.

▣ Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

↑ Irena Sendlerowa podczas uroczystości sadzenia drzewka oliwnego, Jerozolima, 6 maja 1983 r. Podczas pobytu społecznika spotkała się również z ocalonymi od zagłady i izraelską młodzieżą.

▣ Archiwum Janiny Zgrzebskiej/East News

Działalność Ireny Sendler w okresie II wojny światowej doceniono w 1965 r., kiedy Instytut Yad Vashem uhonorował ją tytułem Sprawiedliwej wśród Narodów Świata. Utrzymywała kontakty z ocalonymi przez siebie dziećmi i współpracownikami z okresu wojny. W ceremonii posadzenia drzewka oliwnego w Ogrodzie Sprawiedliwych w Jerozolimie, uczestniczyć mogła dopiero w maju 1983 r., uzyskując, po wielu latach starań, zgodę władz na wyjazd.

↑ Irena Sendler, zdjęcie z akt paszportowych.

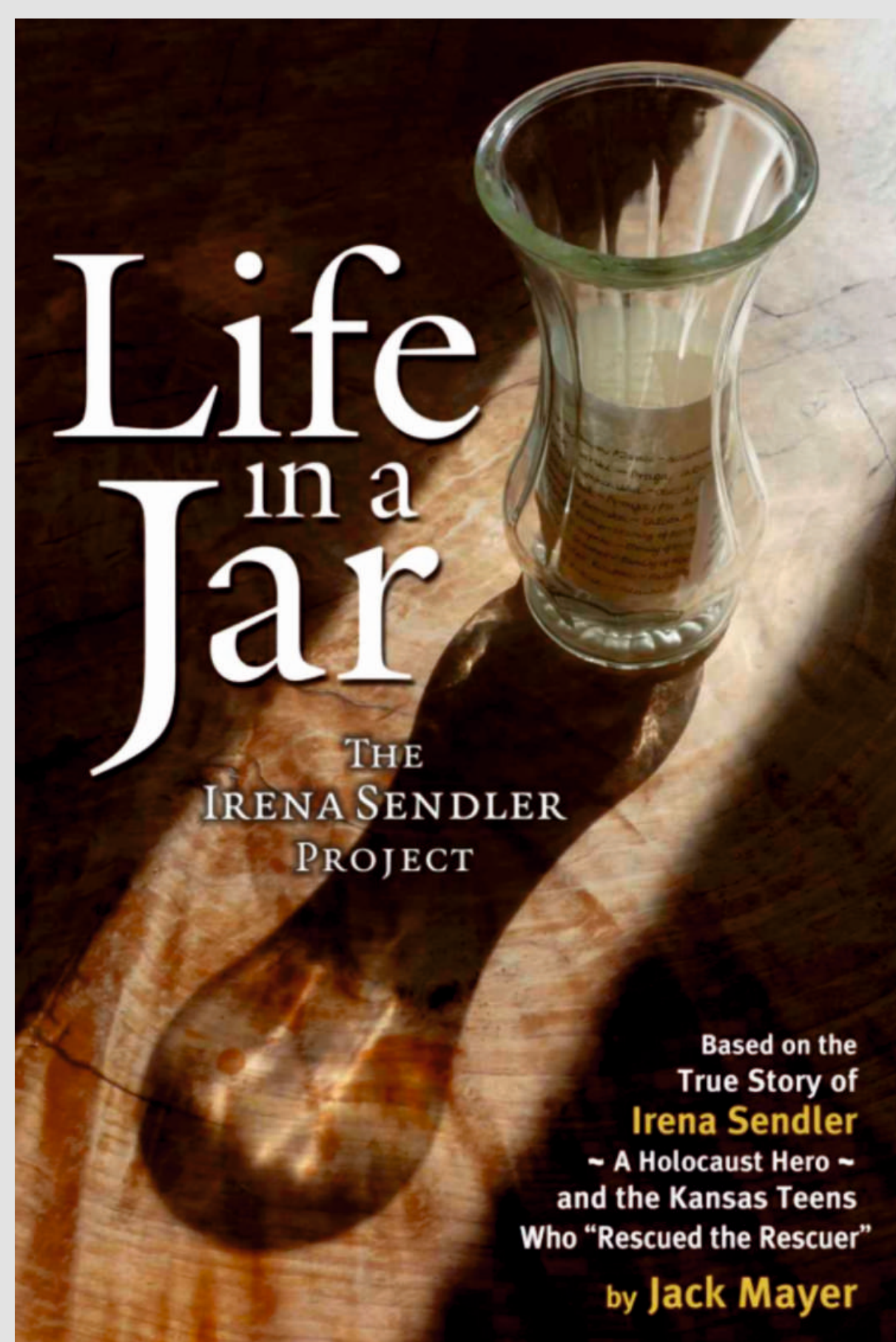
▣ AIPN

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Bohaterka przypomniana

Wśród odznaczeń i wyróżnień przyznanych Sendlerowej znalazły się m.in.: Order Orła Białego i Nagroda im. Jana Karłowicza. W 1991 r. otrzymała honorowe obywatelstwo państwa Izrael. Szczególnie cennym było dla niej przyznanie w 2007 r. dziecięcego odznaczenia Order Uśmiechu. Była dwukrotnie nominowana do Pokojowej Nagrody Nobla. Światowy rozgłos zapewniły jej cztery amerykańskie uczennice, które zainspirowane wojenną historią Sendlerowej, napisały w 1999 r. sztukę teatralną „Life in a Jar”, wystawianą w USA i Polsce.

← W oparciu o sztukę nastolatek powstała publikacja *Life in a Jar. The Irena Sendler Project* autorstwa Jacka Mayera. Medialnym wydarzeniem stała się pierwsza wizyta młodych Amerykanek w Polsce w 2001 r.
📄 <https://irenasendler.org/life-in-a-jar-book/>

↑ Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski dla Ireny Sendlerowej.
📄 <https://sprawiedliwi.org.pl/> fot. Mateusz Szczepaniak, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

↑ Spektakl „Człowiek w klatce” wystawiony podczas gali wręczenia medalu „Ludziom czyniącym dobro” pracujących na rzecz osób potrzebujących, zgodnie z ideą Ireny Sendlerowej. Warszawa, maj 2019.
📄 Katarzyna Ludwiniak

← Order Uśmiechu Ireny Sendler. Laureatka przyznała, że odznaczenie to jest najpiękniejszą rzeczą, obok listu od Jana Pawła II, jaka ją spotkała.
📄 Fot. Jacek Rajkowski / Polscy Sprawiedliwi
<https://sprawiedliwi.org.pl/>
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Chciałabym też, aby zachowała się pamięć o wielu szlachetnych ludziach, którzy, narażając własne życie, ratowali żydowskich braci, a których imion nikt nie pamięta. (...) Moim marzeniem jest, aby pamięć stała się ostrzeżeniem dla świata. Oby nigdy nie powtórzył się podobny dramat ludzkości.

Fragment podziękowania Ireny Sendlerowej za Nagrodę im. Jana Karłowicza, którą w imieniu uhonorowanej odebrała podczas ceremonii 23 października 2003 r. w Waszyngtonie, Elżbieta Ficowska.

A. Mieszkowska, *Dzieci Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2009, s. 32.

↑ Irena Sendlerowa, Warszawa, 1 lutego 2007 r.
■ Fot. Stach Antkowiak/REPORTER East News

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Pamięć

Irena Sendler zmarła 12 maja 2008 r. w wieku 98 lat. Spoczęła w rodzinnym grobie na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Historia jej życia od wielu lat inspirowała dziennikarzy, reżyserów i artystów. W przestrzeni publicznej przybierała wiele form, którym patronuje. Jej imię noszą kolejne szkoły, ulice, ronda, a nawet kwiat. Patronuje dwóm konkursom: „Za naprawianie świata” wyróżniającego nauczycieli, którzy uczą wrażliwości i szacunku do innych oraz doceniającego działania Polaków dla zachowania dziedzictwa i odnowy kultury żydowskiej w Polsce, przyznawanego przez Fundację Taubego na rzecz Życia i Kultury Żydowskiej.

↑ Lalka portretująca postać Ireny Sendlerowej, autorstwa Jolanty Niedzieli-Chudzik, prezentowana na ekspozycji „Wystawa Lalek Artystycznych. Mazowsze w spódnicy”.
📷 Fot. Aneta Popiel-Machnicka, ze zbiorów Muzeum Domków Lalek, Gier i Zabawek

→ Mural w Rzeszowie, powstały z inicjatywy Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej w 2018 r.

📷 Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej

← Uroczystość odsłonięcia pomnika Ireny Sendlerowej w Newark-on-Trent, w Wielkiej Brytanii, ufundowanego przez Instytut Pamięci Narodowej, 26 czerwca 2021.

Najnowszą inicjatywą w Newark jest ogłoszona w styczniu 2025 r. „Irena Sendler Young Person Award” nagroda dla dzieci i młodzieży za wyjątkową postawę obywatelską.

📷 Instytut Kultury Polskiej w Londynie

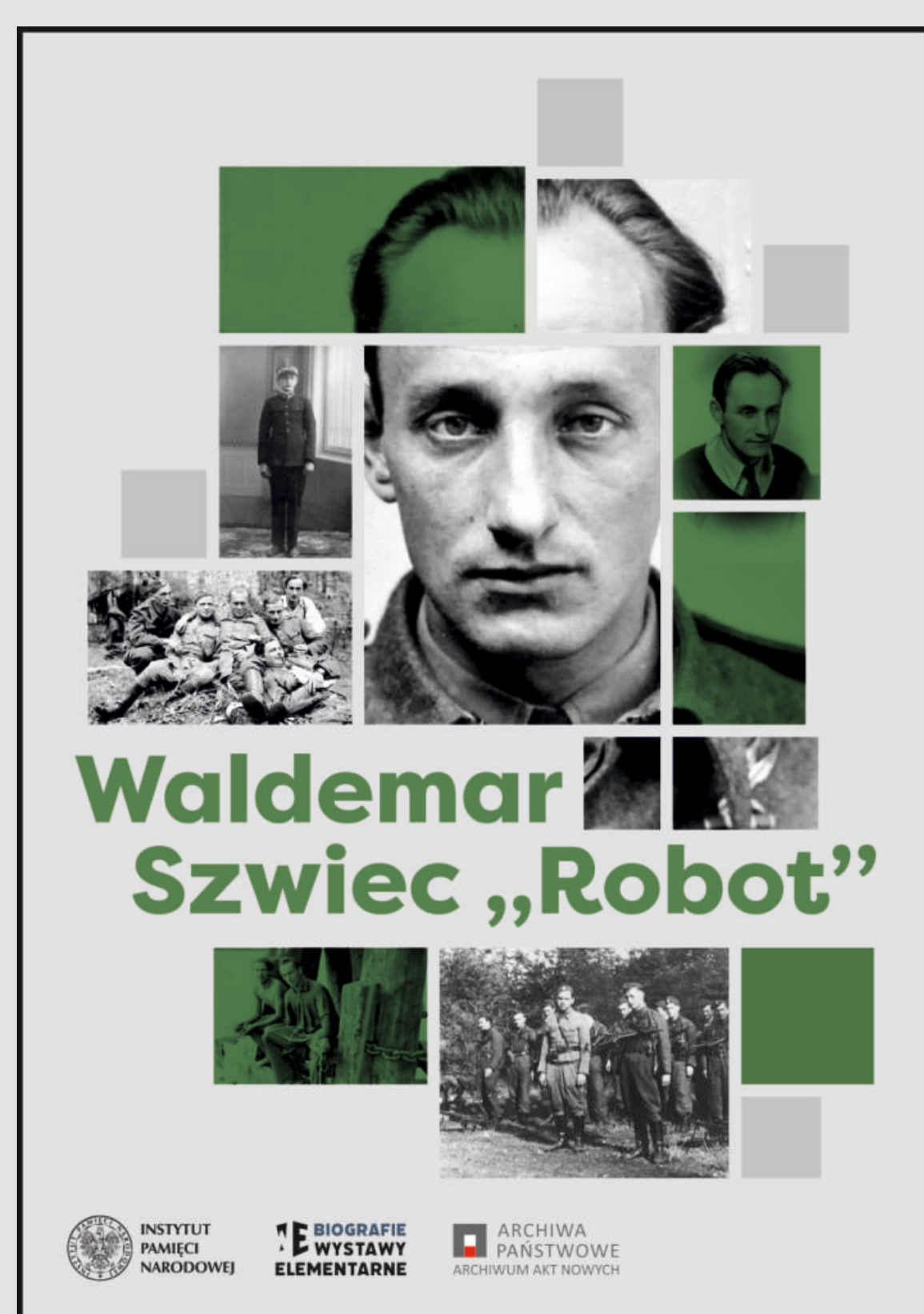
→ Tulipany odmiany Irena Sendler kwitnące przy Muzeum POLIN.

📷 Fot. Maciej Jaźwiecki, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

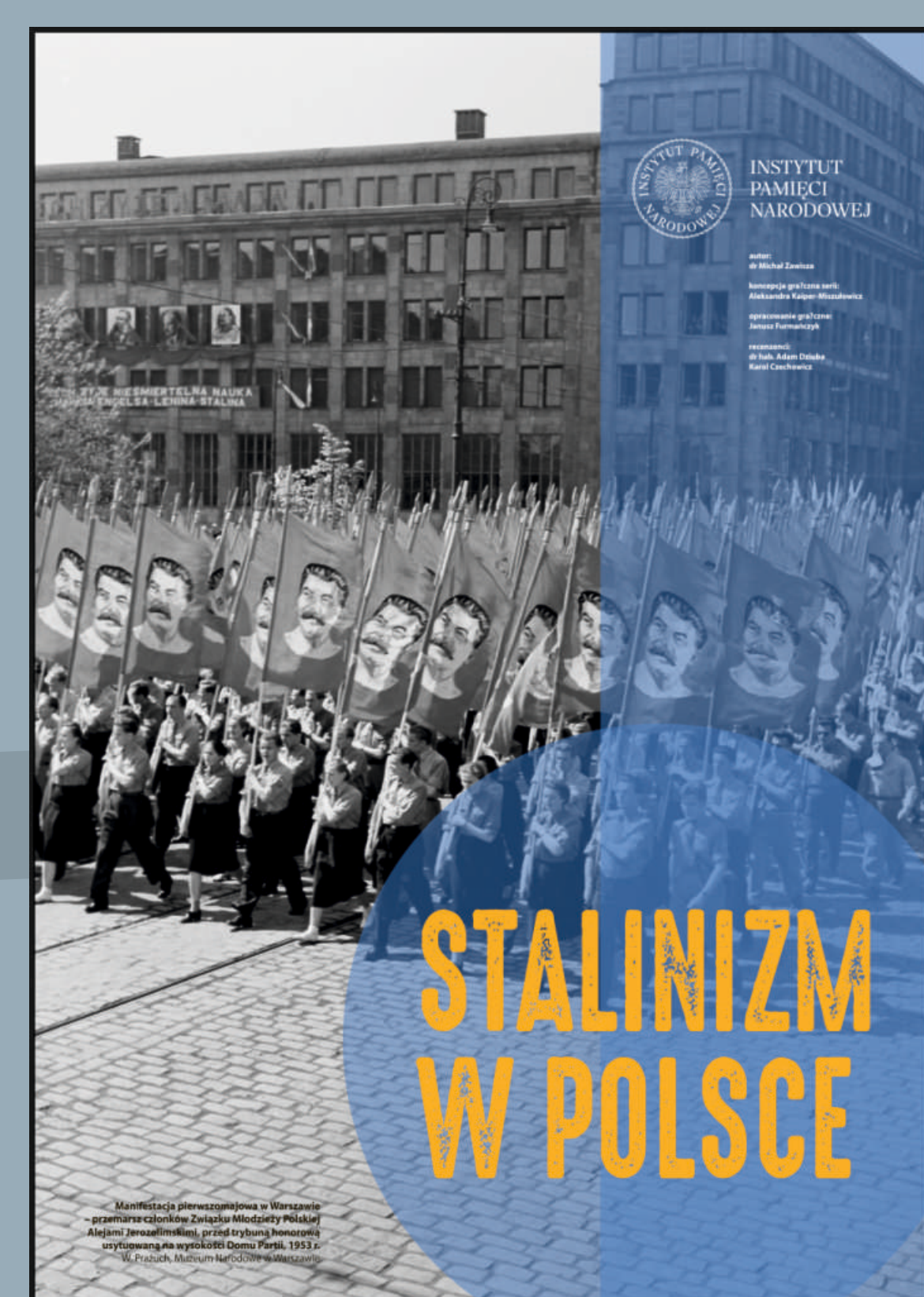

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zobacz więcej wystaw z serii na www.edukacja.ipn.gov.pl

Zobacz inne wystawy elementarne:

Autor wystawy: Ilona Religa-Gola

Recenzja: Magdalena Zapolska-Downar, Karol Czechowicz

Koncepcja graficzna serii: Paulina Żak

Skład: Janusz Furmańczyk

W wystawie wykorzystano zdjęcia: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, Biblioteki Jagiellońskiej, domeny publicznej, East News, Instytutu Kultury Polskiej w Londynie, Katarzyny Ludwiniak, Muzeum Domków Lalek, Gier i Zabawek, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Muzeum Więzienia Pawiak – oddział Muzeum Niepodległości w Warszawie, Narodowego Archiwum Cyfrowego, POLONY oraz publikacje: A. Bikont, *Irena Sendlerowa w ukryciu*, Wołowiec 2017, A. Mieszkowska, *Dzieci Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2009, A. Mieszkowska, *Historia Ireny Sendlerowej*, Warszawa 2018, stronę internetową <https://irenasendler.org/life-in-a-jar-book/> a także fotografie Macieja Jaźwieckiego, Anety Popiel-Machnickiej, Jacka Rajkowskiego, Ilony Religi-Goli i Mateusza Szczepaniaka.

Fotografie zamieszczone w panelu tytułowym:
Irena Sendlerowa, 1942 r. Domena publiczna
Irena Sendlerowa z dziećmi Janiną i Adamem. Archiwum Janiny Zgrzebskiej/East News
Irena Sendlerowa z Katarzyną Ludwiniak, założycielką pierwszej polskiej szkoły noszącej imię Ireny Sendlerowej oraz organizatorką i pomysłodawczynią medalu "Ludziom czyniącym dobro". Warszawa 2006. Katarzyna Ludwiniak
Irena Sendlerowa jako sanitariuszka, 1944 r. Domena publiczna
Lalka portretująca postać Ireny Sendlerowej, autorstwa Jolanty Niedzieli-Chudzik, prezentowana na ekspozycji „Wystawa Lalek Artystycznych. Mazowsze w spódnicy”. Fot. Aneta Popiel-Machnicka, ze zbiorów Muzeum Domków Lalek, Gier i Zabawek

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ